

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje.

Učebný text

Prioritná os:	Vzdelávanie
Špecifický cieľ:	Zvýšiť kvalitu odborného vzdelávania a prípravy reflektujúc potreby trhu práce
Prijímateľ:	Stredná zdravotnícka škola, Školská 230, Považská Bystrica
Názov projektu:	Zodpovedná príprava pre prax
Kód ITMS projektu:	312011AHA4
Aktivita, resp. názov seminára	ChemBio
Názov témy	Bunkové delenie
Meno a priezvisko učiteľa	Mgr. Natália Podolanová
Dátum vypracovania	13.10.2021

Obsah

BUNKOVÉ DELENIE	3
MITÓZA	3
AMITÓZA	5
MEIÓZA = redukčné delenie	5
https://www.liveworksheets.com/ye1581334kk - online pracovný list	8
https://www.liveworksheets.com/gp1841996bp - online pracovný list	8

BUNKOVÉ DELENIE

Mitóza, meióza a amitóza sú spôsoby bunkového delenia. Delenie bunky je sprevádzané najprv rozdelením jadra - **karyokinézou**, až neskôr sa rozdelí cytoplazma - **cytokinéza**.

MITÓZA

Somatické (telové) bunky organizmov sa delia **mitózou** označovanou akonepriame delenie. Mitóza zabezpečuje **rovnomerné rozdelenie chromozómov do dcérskych buniek**. Výsledkom delenia sú **2 bunky s rovnakým počtom chromozómov ako mali materské bunky**.

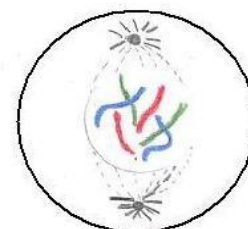
Význam mitózy: zabezpečuje konštantný počet chromozómov vo všetkých somatických bunkách mnohobunkového organizmu. Vznikajú ňou všetky nové telové bunky, ktoré nahrádzajú staré a poškodené. Umožňuje rast tkanív, pletív, orgánov i celému organizmu.

Mitóza prebieha v niekoľkých dobre mikroskopicky odlišiteľných fázach. Jednotlivé fázy plynule prechádzajú jedna do druhej, preto v mnohých prípadoch nemožno medzi nimi určiť ostrú hranicu.

Fázy mitózy:

1. Profáza

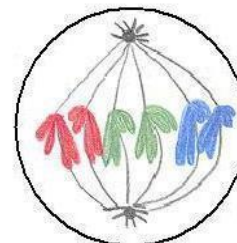
- chromozómy hrubnú a stávajú sa viditeľnými = špiralizujú sa a kondenzujú
- zaniká jadierko a rozpadá sa jadrová membrána
- formuje sa mitotický aparát - centrioly putujú k opačným pólom bunky a medzi nimi vzniká deliace vretienko

profáza

2. Metafáza

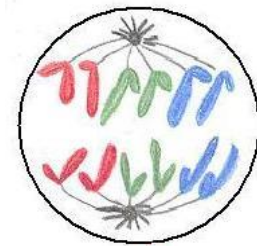
- vrcholí špiralizácia chromozómov (chromozómy sú v tejto fáze najlepšie pozorovateľné)
- chromozómy sú usporiadané v centrálnej rovine – ekvatoriálnej (rovníkovej) rovine
- pozoruje sa pozdĺžne rozdelenie chromozómov, ktoré sú spojené ešte v mieste centroméry

metafáza

3. Anafáza

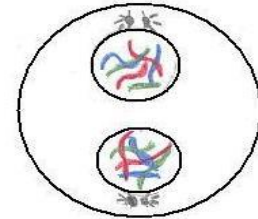
- dochádza k rozdeleniu centromér a ku skracovaniu mikrotubúl deliaceho vretienka
- nastáva rozchod sesterských chromatíd k pólom bunky

anafáza

4. Telofáza

- nastáva dešpiralizácia chromozómov
- tvorba jadrovej membrány a obnova jadierka
- zaniká deliace vretienko

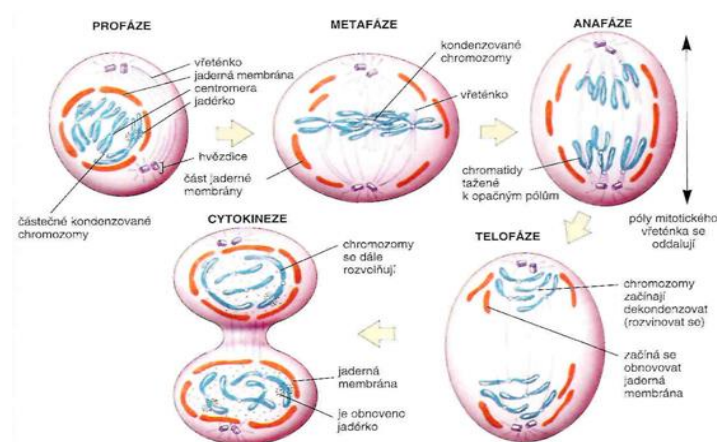

telofáza

Po delení jadra nasleduje delenie bunky – **cytokinéza**. Uskutočňuje sa dvojakým spôsobom: **zaškrtením bunky v strede** (u živočíšnych buniek) alebo **tvorbou platničky** (u rastlinných buniek). Tá rastie zo stredu bunky k okrajom bunkovej steny.

Po skončení mitózy nastupuje tzv. **interfáza**, počas ktorej sa bunka pripravuje na nové delenie (zdvojenie množstva DNA, RNA, bielkovín, pozdĺžne rozštiepenie chromozómov, atď.). Jej dĺžka závisí od teploty, dostatku živín,...

Interfáza + mitóza = ŽIVOTNÝ CYKLUS BUNKY

Fázy mitózy

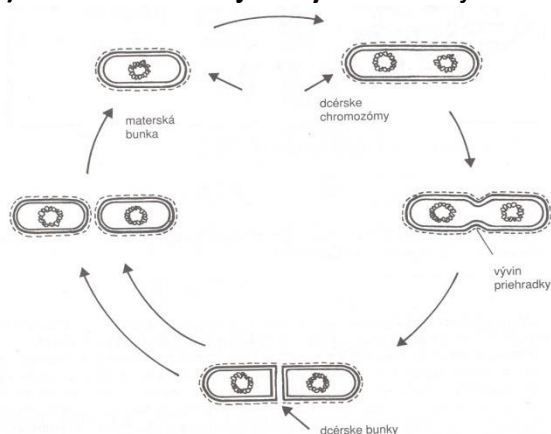
Mikroskopický pohľad na rôzne fázy mitózy

AMITÓZA

Pri tomto druhu delenia označovanom ako **priame delenie**, je rozdelenie jadra a rozdelenie bunky veľmi jednoduché. Nakoľko **neexistuje mechanizmus, ktorý by daný proces reguloval, môže dôjsť k nerovnomernému rozdeleniu genetického materiálu**. Jadro sa postupne zaškrucuje, bunka sa piškótovito pretiahne a po rozdelení jadra, dochádza k rozdeleniu materskej bunky na dcérske bunky.

Fázy amitózy:

- a) **delenie jadra** - jadro sa postupne zaškrucuje
- b) **delenie cytoplazmy** - bunka sa piškótovito pretiahne
- c) **delenie bunkovej steny** – umožňuje rozdelenie na dcérske bunky

Obr. 22. Delenie baktériovej bunky

Amitózou sa **delia bunky pletív s vysokým stupňom špecializácie a diferenciácie**, bunky s vysokými nárokmi na reparáciu a **patogénne bunky**, ako aj **bunky baktérií a siníc**.

MEIÓZA = redukčné delenie

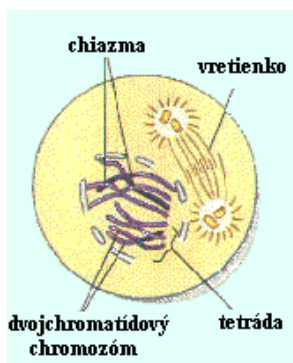
- je typ delenia, pri ktorom z **1 diploidnej bunky vznikajú 4 haploidné bunky = pohlavné bunky - gaméty**
- je **redukčné delenie**, pri ktorom dochádza k redukcii počtu chromozómov na polovicu
- prebieha v **reprodukčných orgánoch (semenníkoch, vaječníkoch)**

Meiotické delenie pozostáva z dvoch po sebe nasledujúcich delení:

- I. **heterotypické = redukčné delenie** – redukcia počtu chromozómov, rekombinácia častí homologických chromozómov
- II. **homeotypické delenie** – oddelenie (odlíšenie) chromozómov do gamét

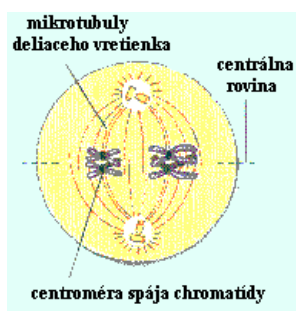
I. meiotické delenie - heterotypické sa značne odlišuje od typickej mitózy. Podstatný rozdiel je v tom, že počas I. meiotického delenia sa homologické chromozómy (aj so zdvojenými chromatidami) párujú a potom sa bez rozdelenia rozchádzajú k pólom deliacej sa bunky.

Profáza I. meiotického delenia

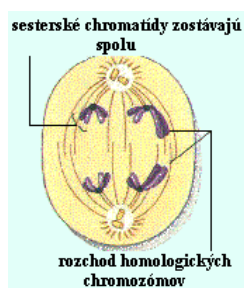
- chromozómy sa stávajú rozlíšiteľné, hrubnú, špiralizujú sa
- vytvára sa deliace vretienko
- zaniká jadierko a rozpúšťa sa jadrová membrána
- centriola sa rozdelí na dve a putuje k opačným pólom bunky
- homologické chromozómy sa k sebe približujú a vytvárajú dvojice - bivalenty

Metafáza I. meiotického delenia

- bivalenty sú od seba úplne oddelené
- chromozómy nie sú rozštiepené na chromatídy
- bivalenty sa usporadúvajú do centrálnej - ekvatoriálnej roviny
- každý dvojchromatidový chromozóm je spojený mikrotubulami deliaceho vretienka v mieste centroméry

Anafáza I. meiotického delenia

- dochádza k skracovaniu mikrotubúl deliaceho vretienka
- takto sú celé chromozómy premiestňované k protiľahlým pólom bunky
- chromozómy zostávajú dvojchromatidové, čím dochádza k redukcii pôvodného počtu chromozómov na polovicu

Telofáza I. meiotického delenia

- v každej dcérskej bunke je polovičný počet chromozómov
- dokončuje sa karyokinéza (delenie jadra)
- dochádza k cytokinéze (rozdelenie buniek)
- výsledkom sú dve dcérske bunky s polovičným počtom chromozómov

II. meiotické delenie = homeotypické

- prebieha po krátkej prestávke **bez replikácie DNA** v oboch haploidných bunkách, ktoré vznikli pri I. meiotickom delení
- v podstate je to mitóza – dvojchromatidové chromozómy, ktoré doteraz mali jednu spoločnú centroméru, sa pripravujú na pozdĺžne rozdelenie – zdvojí sa centroméra
- jednochromatidové chromozómy putujú k pólom bunky, dešpiralizujú sa
- vzniká nová jadrová membrána, jadierko
- **z dvoch haploidných buniek, ktoré vznikli v I. meiotickom delení vznikli v II. meiotickom delení 4 haploidné bunky**

Profáza II. meiotického delenia

- chromozómy sa špiralizujú - stávajú, stávajú sa zreteľnejšie (tvar štvorlístka)
- chromozómy sú dvojchromatidové
- zaniká jadierko a jadrová membrána sa rozpúšťa
- vzniká deliace vretienko

Metafáza II. meiotického delenia

- chromozómy sú usporiadané do centrálnej roviny
- chromozómy sú maximálne špiralizované, preto najlepšie viditeľné
- dochádza k pozdĺžnemu rozštiepeniu chromozómov na chromatidy
- chromatidy zostávajú spojené centromérou
- na centroméru sa upínajú mikrotubuly deliaceho vretienka

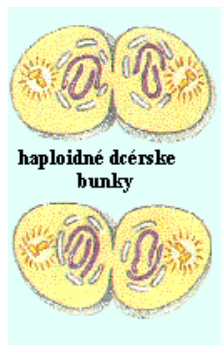
Anafáza II. meiotického delenia

- centroméra sa úplne rozdeľuje na dve časti
- mikrotubuly deliaceho vretienka sa skracujú
- dochádza k rozchádzaniu a putovaniu dcérskych chromatíd na protiľahlé póly bunky
- chromatidy sa stávajú dcérskymi chromozómami

Telofáza II. meiotického delenia

- prebieha rozdelenie jadra (karyokinéza)
- syntetizuje sa jadierko, jadrová membrána
- prebieha cytokinéza - rozdelenie cytoplazmy a následne rozdelenie buniek
- dcérske bunky majú haploidný počet chromozómov, ktoré sú tvorené jednou chromatídou

názov	MITÓZA	MEIÓZA
	nepriame delenie	redukčné delenie
proces	jedna materská diploidná bunka (2n) sa počas 4 fáz (profáza, metafáza, anafáza, telofáza) rozdelí na dve dcérske diploidné bunky (2n, 2n)	jedna materská diploidná bunka (2n) sa počas 2x4 fáz (meióza I., meióza II.) rozdelí na 4 dcérske haploidné bunky (n, n, n, n) = GAMÉTY – pohlavné bunky (proces ich vzniku sa volá gametogenéza)
počet chromoz.	počet chromozómov (n) sa nemení	počet chromozómov sa mení: redukuje sa na 1/2
vysvetlenie	- mitóze predchádza interfáza - tu sa zdvojnásobí genetický materiál (replikácia DNA) = jednochromatidový chromozóm si dosyntetizuje druhé rameno (DNA) a vzniká dvoichromatidový chromozóm	- redukcia v gamétach je nutná, aby počas oplodnenia vznikajúca zygota mala diploidný počet chromozómov (n + n = 2n) - meióze tiež predchádza replikácia DNA
finta, princíp	počas metafázy: 1.) jednotlivé chromozómy sa usporiadajú do centrálnej roviny pod seba po jednom 2.) sesterské chromatidy sa počas pozdĺžne od seba oddelia	- počas metafázy I.meiózy sa do centrálnej roviny usporiadajú chromozómy nie po jednom pod seba, ale ako BIVALENTY =dva homologické chromozómy (predstavujú 4 chromatidy) a rozídu sa k opačným pólom bunky ; chromozóm si pozdĺžne neoddeľuje sesterské chromatidy
niektoré dôležitosti	- pri mitóze ide o priame pokračovanie už existujúcej bunky (jedince); takto novovznikajúci jedinec má rovnakú genetickú informáciu ako materský organizmus, tvoria ho genotypovo rovnaké bunky , je teda KLONOM	CROSSING OVER (prekríženie): v okamihu, keď sú bivalenty vedľa seba, môže dôjsť k prekríženiu - homologické chromozómy si recipročne (to čo ty mne, aj ja tebe) vymenia časť svojich chromatíd genetický dôsledok: REKOMBINÁCIA - chromatidy s novými kombináciami alel génov

<https://www.liveworksheets.com/ye1581334kk> - online pracovný list

<https://www.liveworksheets.com/gp1841996bp> - online pracovný list